

DIN ISTORICUL ACTIVITĂȚII PARTIDULUI NAȚIONAL-POPULAR ÎN BANAT ÎN ANUL 1946

Radu Păiușan*

Keywords: *National Popular Party, 1946, history, Banat.*
Cuvinte cheie: *Partidul Național-Popular, 1946, istoric, Banat.*
Mots cléf: *Parti National-Populaire, 1946, bref historique, Banat.*

From the History of P.N.P.'s Activity in Banat in the Year 1946 (Abstract)

The National Popular Party, derived from The Union of Patriots was constituted under direct leadership of communists, as a legal mass organisation, in 1942. It proved itself an uncomfortable ally in some areas of Banat (mainly in the region of Caraș), during the year 1946; getting involved, not too much, in the government's propaganda side, during the political campaign.

După constituirea organizațiilor bănățene ale Partidului Național-Popular¹, organizația județeană Timiș-Torontal a acestuia își pune problema organizării unui congres județean în martie 1946. Acesta a fost unul din punctele care a fost luat în discuție în cadrul ședinței comitetului județean interimar din 22 februarie 1946. Au existat și voci, ca aceea a liderului național-popular bănățean Nicolae Arbunescu, care s-au pronunțat pentru amânarea congresului pentru o dată ulterioară, datorită faptului că nu s-a terminat organizarea tuturor plășilor din județ.

În același sens, profesorul Vichente Ardelean se oferea să țină o conferință politică, înainte de congres, în cadrul unei acțiuni culturale, intitulată „Naționalismul Partidului Național-Popular”. Comitetul interimar a fost de acord cu propunerea, hotărându-se să se facă pregătirile necesare pentru aceasta².

În raportul consilierului național-popular Nicolae T. Ionescu, din cadrul comitetului județean al Frontului Național-Democrat, se arată că în ultima ședință a comitetului județean al Frontului s-a hotărât constituirea unui comitet al organizațiilor de tineret care compuneau F.N.D.-ul pentru coordonarea activității politice

a acestuia, în sensul colaborării organizațiilor de tineret. Mai anunța că ședința pentru formarea comitetului respectiv se va desfășura în data de 28 februarie 1946, la sediul P.N.L.-Gheorghe Tătărescu din Timișoara. Pentru această ședință, comitetul interimar al organizației județene național-populare i-a delegat pe profesorul Vichente Ardelean și pe avocatul Nicolae T. Ionescu, care – până la data întrunirii – trebuiau să propună și un tânăr care să reprezinte secția de tineret a organizației județene a P.N.P.-ului. În aceeași chestiune, prefectul Valeriu Novacu, membru în Comitetul Județean Timiș-Torontal al Partidului Național-Popular, sublinia că problema tineretului trebuia să preocupe – în mod serios – toate partidele din F.N.D., datorită greutăților de aprovizionare ale cantinelor studențești. În acest sens, el a prezentat planul unei acțiuni întreprinse de către prefectură la sate pentru colectarea de alimente, la care erau chemate toate partidele din F.N.D. să contribuie în mod hotărât³.

În cadrul aceleiași ședințe a comitetului interimar, Nicolae Arbunescu a propus desemnarea unei persoane dintre membrii comitetului care să se ocupe cu problemele tineretului din cadrul organizației județene Timiș-Torontal a P.N.P.-ului. Dar un alt membru al comitetului, Nicolae Velescu, afirma că, întrucât tot tineretul, adică cel care aparține F.N.D.-ului, trebuia să se încadreze în organizațiile Tineretului Progresist⁴ și este bine

* Radu Păiușan, Universitatea de Vest Timișoara, B-dul Vasile Pârvan, nr. 4.

¹ Radu Păiușan, Aspecte ale constituirii Partidului Național-Popular în Banat la începutul anului 1946. *S.I.B.*, XXXIV, Timișoara, (2010), 118–131.

² Serviciul Județean Timiș al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.T.A.N.), *fond Comitetul Județean Timiș-Torontal al Partidului Național-Popular*, d. 3/1946, f. 37.

³ *Ibidem*, f. 38.

⁴ *Vezi File din istoria U.T.C.*, București, Editura Politică, (1982), 15–20.

să fie așteptată hotărârea Comitetului Central al P.N.P.-ului în această problemă.

La rândul său, Pandeli Eustațiu a solicitat concursul prefectului județului, care era și membru în comitetul interimar al partidului, pentru numirea de primari dintre membrii organizației județene național-populare⁵.

O altă problemă discutată în cadrul ședinței național-popularilor din județul Timiș-Torontal era aceea a reformei agrare și, în consecință, a țărănimii. Astfel, în problema aplicării reformei agrare, în comuna Ghilad a fost cerut ajutor prefectului și procurorului Ion Blănaru, președintele comitetului de reformă agrară din județ, și el membru al comitetului organizației județene național-populare.

În cadrul aceleiași discuții, profesorul Vichente Ardelean a afirmat că problema țărănească este o problemă gingașă pentru P.N.P., datorită raporturilor dintre partid și Frontul Plugarilor, ambele membre ale F.N.D.-ului. Acesta subliniază situația țărănimii bănățene care, în marea ei majoritate, ar fi fost specific burgheză și, în consecință, solicită Comitetului Central al P.N.P.-ului să se stabilească libera alocare a problemei țărănești din Banat. Răspunsul la această solicitare a fost dat de către dr. Valeriu Novacu, prefectul județului Timiș-Torontal și membru în Comitetul Central al P.N.P.-ului. Răspunsul a fost în sensul că activitatea politică a Frontului Plugarilor era bine precizată și că nu va putea exista niciodată un antagonism între Partidul Național-Popular și acest partid. Aceasta pentru că activitatea politică a P.N.P.-ului trebuia îndreptată ca să aibă – ca obiectiv – bătălia politică pe care trebuia să o dea cu partidele istorice, adică democratice, în ceea ce privea problema țărănească. Liderul național-popular bănățean constata că, deocamdată, P.N.P.-ul se ocupa prea mult cu problema țărănească, iar problemelor profesionale din oraș, ca: problemele cu industriașii, meseriașii, funcționarii, comercianții, etc. nu li se da importanța cuvenită⁶.

Deci, Partidul Național-Popular nu putea acționa, în principiu, ca partid satelit al P.C.R.-ului și component al așa-zisului F.N.D., decât pe plaja care i-a fost arondată, chiar dacă avea aderență și în rândul țărănimii.

Pentru a-și consolida poziția pe plan județean și în cadrul F.N.D.-ului, comitetul interimar Timiș-Torontal al P.N.P. îl propunea pe Valeriu Novacu ca președinte, propunere care i s-a făcut și anterior, dar acesta a răspuns că era ocupat cu prefectura și

deja a fost votat generalul Teodor Șerb pentru președinție, el acceptând să fie doar vicepreședinte⁷.

Partidul fiind în plin proces de organizare, a trimis o adresă și către organizația județeană Timiș-Torontal în care detalia cum trebuia să-și desfășoare activitatea comitetul acesteia. Astfel, ședințele comitetului trebuiau să se desfășoare săptămânal, cu ordinea de zi tipizată. Aceasta trebuia să cuprindă: a. analiza situației politice interne și externe, ca și a celei locale; b. citirea procesului-verbal al ședinței anterioare; c. rapoartele de activitate ale fiecărui secretar de secție (secretarul general, financiar, de presă și propagandă, al comisiei de studii); d. critici și discuții în jurul rapoartelor; e. diverse; f. sarcini pentru săptămâna care începea. În ceea ce privea rapoartele secretarilor de secții, acestea trebuiau să fie precise și concise, cu cât mai multe cifre și trebuiau să cuprindă următoarele date: 1. Sarcinile avute în cursul săptămânii și luate în ședința precedentă. 2. Realizările. 3. Dificultățile și eventualele greșeli. 4. Eventualii merituozii. 5. Propuneri și sugestii⁸.

Aceste adrese ale conducerii centrale ale P.N.P.-ului erau cu atât mai necesare cu cât apăreau probleme între național-populari și comuniști, chiar dacă aceștia erau sateliții P.C.R.-ului. În acest sens, unul din liderii organizației național-populare din județul Timiș-Torontal, colonelul Dinculescu, raporta comitetului județean al P.N.P.-ului că în comuna Giera a apărut o situație deosebită, deoarece un membru al partidului comunist, adică învățătorul Blagoe, tiraniza comuna, din care cauză era imposibilă orice colaborare a partidelor din F.N.D. în localitatea respectivă⁹.

Deci, nici în cadrul F.N.D.-ului din județ nu exista o unitate de monolit, unii membri ai P.C.R.-ului anticipând comportarea comunistilor față de „aliații vremelnici” sau „tovarășii de drum”.

Conform indicațiilor primite de la centru, în cadrul activității de organizare în teritoriu, național-popularii au convocat – în data de 24 februarie 1946 – o adunare populară în comuna Jimbolia. În cadrul acesteia, învățătorul Sabin Toduțiu a susținut că P.N.P.-ul urmărea dezvoltarea unei vieți de stat pentru întregul popor, pentru o democrație adevărată, adică așa-zis populară, o înțelegere între populațiile conlocuitoare și nu minoritățile naționale, cum ar fi fost normal, o bunăstare generală într-o Românie liberă și independentă. În cadrul acestei întruniri, unul dintre delegații

⁵ S.J.TA.N., *fond Comitetul Județean T.-T. al P.N.P.*, d. 3/1946, f. 38.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, f. 37.

⁸ *Ibidem*, d. 6/1946, f. 22.

⁹ *Ibidem*, d. 3/1946, f. 38.

organizației național-populare județene, Nicolae Ionescu Papastelatu, afirma că „P.N.P.-ul merge pe linia tradițiilor marilor noștri înaintași, susținând o monarhie constituțională, cu un Rege care să steie deasupra luptelor de partid, o biserică activă, și o armată democratică (contradicție în termeni – *n.n.*) și educativă (în spirit comunist – *n.n.*) și o școală populară, cu un învățământ obligatoriu de șapte ani (prevăzut încă prin legile din perioada interbelică – *n.n.*), asigurând copiilor săraci haine și cărți gratuite”¹⁰.

În cadrul ședinței comitetului interimar al organizației județene național-populare Timiș-Torontal a luat cuvântul și Nicolae Velescu, care a comunicat hotărârea Comitetului Central că proiectatul congres al organizației județene a fost fixat pentru data de 17 martie 1946. Velescu a declarat, în continuare, că greutățile materiale semnalate de către național-popularii din Timiș-Torontal trebuiau înlăturate prin mijloace proprii, întrucât C.C. al P.N.P. nu putea pune la dispoziție niciun fel de fond pentru organizațiile județene. Tot Comitetul Central a hotărât ca fiecare organizație județeană să-și formeze, încă de pe atunci, un fond special pentru campania electorală, fond care nu va putea fi utilizat pentru alte scopuri. El mai propunea ca prefectul județului, care era membru al P.N.P., să pună la dispoziție una din mașinile prefecturii pentru a putea fi utilizată la deplasările din județ în interesul organizației¹¹.

O altă problemă deosebit de importantă pentru organizația județeană național-populară a fost proprietatea asupra ziarului „Banatul”. În aceeași ședință din 24 februarie a comitetului interimar T.-T. al P.N.P., Nicolae Velescu, care era delegatul C.C. al P.N.P., a comunicat hotărârea forului superior al partidului, prin care ziarul „Banatul” trecea în proprietatea P.N.P.-ului, al cărui organ de presă trebuia să devină, iar prof. univ. dr. Ilie G. Murgulescu¹², directorul ziarului, trebuind să demisioneze din funcție¹³.

Referitor la aceeași chestiune, se arăta că încă de când a luat ființă P.N.P.-ul s-au dus tratative

cu profesorul Ilie G. Murgulescu, pe care acesta – la început – le-a acceptat, apoi le-a întrerupt, nerecunoscând organizației județene T.-T. al P.N.P. niciun drept de proprietate asupra ziarului „Banatul”. Această întâmplare s-a datorat faptului că Ilie G. Murgulescu a fost președintele organizației județene a Uniunii Patrioților și a obținut – arăta Nicolae Ionescu Papastelatu – autorizația pentru apariția ziarului în numele acesteia. Se specifica, mai departe, în cuvântul liderului național-popular bănățean, că ziarul „Banatul” a primit autorizație de apariție în locul ziarului „Lupta Patriotică”, organul de presă al U.P.-ului, iar, prin transformarea acesteia în P.N.P., trebuia să revină partidului. Mai mult, ziarului „Banatul” i s-au transmis, de către P.N.P., toate abonamentele de la „Lupta Patriotică”, i s-au pus la dispoziție – din partea organizației național-populare din Timiș-Torontal – localul pentru redacție și administrație, cu tot materialul, mașina de scris, telefon, lemne de foc, etc. Dar, deși prefectul Valeriu Novacu i-a comunicat acest fapt lui Murgulescu, acesta nu l-a luat în seamă, apoi s-a format o delegație a P.N.P.-ului, care a discutat cu Ilie G. Murgulescu în ziua de 20 februarie 1946, în sala Bibliotecii Școlii Politehnice, unde acesta era profesor¹⁴; el a răspuns că nu recunoaște aceste motive și nici calitatea C.C. al P.N.P. de a hotărî în această chestiune¹⁵. În consecință, s-a propus ca Nicolae Velescu, delegatul C.C. al P.N.P., să comunice lui Murgulescu că P.N.P.-ul este proprietarul ziarului „Banatul” și, astfel, problema să fie soluționată definitiv¹⁶. Dar Ilie Murgulescu, care era membru al P.C.R., nu a ținut seama de aceste intervenții.

În același timp, continua activitatea organizatorică a P.N.P.-ului în teritoriu. Astfel, în localul Casei Țărănești din comuna Jimbolia a avut loc, în data de 24 februarie 1946, o întrunire publică a național-popularilor, adunare convocată în scopul explicării și difuzării programului partidului. La această întrunire au participat și Nicolae Ionescu Papastelatu, avocatul Nicolae T. Ionescu și Tiberiu Solomon, membri ai comitetului județean al partidului. Cu această ocazie a fost ales comitetul local al P.N.P.-ului, care avea – ca președinte – pe preotul Nicolae Cimpoaia. Apoi a fost ales comitetul de plasă al național-popularilor, având – ca președinte – pe Sabin Todușiu, iar – ca secretar general – pe Nicolae Putină. Totodată, în vederea organizării

¹⁰ *Marea adunare populară din Jimbolia a P.N.P.*, în *Banatul*, nr. 47, 1 martie 1946, 3.

¹¹ S.J.T.A.N., *fond Comitetul Județean T.-T. al P.N.P.*, d. 3/1946, f. 35.

¹² Pentru activitatea lui Ilie G. Murgulescu vezi și Radu Păiușan, *Aspects Concerning the History of Science and Technology in the South-West of Romania between 1940–1960. NOESIS. Travaux du Comité Roumain d'Histoire et de Philosophie desc Sciences*, XXXV, București, Editura Academiei Române, (2010), 214–215.

¹³ S.J.T.A.N., *fond Comitetul Județean T.-T. al P.N.P.*, d. 2/1946, f. 12.

¹⁴ Vezi Radu Păiușan, *Aspects Concerning the History of Science and Technology in the South-West of Romania...*, 214.

¹⁵ S.J.T.A.N., *fond Comitetul Județean T.-T. al P.N.P.*, d. 3/1946, f. 36.

¹⁶ *Ibidem*, d. 2/1946, f. 12.

plășii Jimbolia, s-au constituit trei echipe formate din câte trei membri¹⁷.

Tot acum a început să fie organizată, de către național-populari, și plasa Deta. În acest sens, Pavel Marcov, ca fost președinte al Uniunii Patrioților din plasă, ca și Dumitru Dihel, ca fost secretar al aceleiași organizații, au desființat Uniunea Patrioților din respectiva structură administrativă, foștii membri înscriindu-se în P.N.P. Cu această ocazie, la întrunirea din 28 februarie 1946, în noul partid s-au înscris 70 de membri din plasa Deta¹⁸.

Conducerea pe țară a național-popularilor a trimis, în data de 26 februarie, și la Timișoara o adresă a C.C. al P.N.P. în care se arăta că, pentru a ține un contact permanent și regulat cu organizațiile bănățene, liderii acestora erau rugați să trimită la București, între 1 și 5 ale lunii, un raport lunar de activitate. Raportul trebuia să cuprindă: a. Sarcinile luate. b. Realizările pe secțiuni (presă, propagandă, financiar și comisia de studiu). Se va arăta, de asemenea, creșterea numerică în sensul existenței numărului vechi de membri și a celor noi, personalitățile care și-au dat adeziunile și eventualele tratative cu altele, care se aflau în curs de desfășurare. Trebuiau să fie subliniate dificultățile întâmpinate și să se ofere informații despre activitatea partidelor istorice, ca și a tuturor curentelor ostile național-popularilor. Mai trebuiau evidențiate eventualele greșeli, colaborarea în cadrul organizației F.N.D. locale și eventualele propuneri și sugestii în legătură cu activitatea partidului și elaborat un plan de muncă pentru luna următoare. Adresa era semnată de către dr. Barbu, care deținea funcția de secretar general al P.N.P.-ului pentru provincie¹⁹.

O problemă care se manifesta încă de la începuturile constituirii P.N.P.-ului era aceea a epurărilor din administrație și justiție. Un astfel de caz a fost cel al magistratului Eugen Pop, președintele Curții de Apel din Timișoara, care fusese primar al orașului în timpul regimului antonescian. Acesta fusese chemat în fața Comisiei de Epurare de pe lângă Ministerul de Justiție, pentru a fi îndepărtat din serviciu. Organizația național-populară din județul Timiș-Torontal a hotărât să-i ia apărarea și, pentru aceasta, a fost convocată o ședință extraordinară a Comitetului Județean Timiș-Torontal al Partidului Național-Popular în data de 26 februarie 1946²⁰. De altfel, epurările foștilor demnitari

începuseră deja și vor cunoaște o amplificare în perioada următoare²¹.

Din caracterizarea făcută magistratului Eugen Pop rezultă că acesta s-a comportat, în timp ce era primarul Timișoarei, ca un adevărat domn și a dat dovadă de adevărate sentimente umanitare, căutând să fie părintele cetățenilor, fără nicio discriminare rasială sau socială și fără ca, în actele sale, să fi manifestat vreun sentiment fascist. Astfel, el a apărut funcționari și muncitori, atât ca magistrat, cât și ca primar a avut o atitudine de cea mai bună înțelegere și înaltă justiție și, chiar dacă a trebuit să ia măsuri contra acestora, ca fiind antihitleriști în timpul respectiv, el nu i-a înlăturat din funcții. La fel, față de locuitorii orașului care erau împotriva războiului hitlerist, nu a luat nicio măsură vexatorie, deși se afirma că știa și cunoștea precis persoanele care sabotau războiul.

Se mai reliefa că opinia publică bănățeană de pe timpul cât a funcționat ca magistrat și primar îl cunoștea ca pe un democrat desăvârșit și integru, și dacă unele ziare i-au atribuit cuvinte ce ar purta pecetea unei însuflețiri pentru cauza hitleristă, acel fapt nu putea corespunde adevărului, deoarece Eugen Pop nu a spus, în cuvântările sale, acele cuvinte, ci numai presa hitleristă avea tot interesul să facă atmosferă pentru a mângâia familiile celor care plecau în Germania.

A avut o atitudine umanistă – se afirma în caracterizare – mai ales în ceea ce-i privea pe evrei, pe care-i încunoștința ori de câte ori autoritățile superioare au luat vreo măsură de îngădire a libertăților acestora. Mai mult, a consultat Comunitatea Evreiască din Timișoara ca să poată lua toate măsurile de îndulcire a situației și, pe cât posibil, de eludare a acestor măsuri, și anume: a. Când s-a cerut să se facă propuneri concrete cu privire la ghețozarea evreilor din Timișoara, respectivul a arătat – în mod documentat – că aceasta nu se poate executa, făcând să eșueze orice tentativă de repetare a încercării. b. Hitleriștii, cerându-i să accepte trecerea controlului piețelor în mâinile Hitlerjugend-ului, adică organizației de tineret a partidului nazist, pentru ca evreimea să nu se poată aproviziona înainte de ora 11, a refuzat categoric acest lucru. c. A refuzat, de asemenea, cererea aceluiași hitleriști de a aplica populației evreiești semne distinctive ca Steaua lui David. d. A lăsat ca evreimea să frecventeze cinematografele comunale, teatrul și ștrandurile comunale precum și libera circulație în tramvaiele comunale, cu toate că i se

¹⁷ *Ibidem*, d. 3/1946, f. 31.

¹⁸ *Ibidem*, f. 40–40v.

¹⁹ *Ibidem*, d. 6/1946, f. 21.

²⁰ *Ibidem*, d. 3/1946, f. 32.

²¹ Vezi Cristina Anisescu, Partiturile Securității: limbajul textelor din „casa de fier”. *Arhivele Securității*, nr. 4, București, Editura Enciclopedică, 2008, 7–8.

ceruse, insistent și în repetate rânduri, ca accesul evreilor în locurile sus-amintite să fie interzis²².

În continuare, se afirma că evreimea a fost întrebuințată la munci de folos obștești în Timișoara, la cererea expresă a conducerii Comunității Evreiești, spre a-i feri de alte munci grele și înjositoare, ceea ce s-a făcut la intervenția primarului Eugen Pop. Se mai sublinia că acesta a dorit să renunțe la funcția de primar al Timișoarei în repetate rânduri, dar Comunitatea Evreiască l-a rugat stăruitor să nu plece, ca nu cumva în locul său să vină o persoană care să ia măsuri restrictive împotriva evreimii, degradante, de spoliere sau de orice maltratare. Se afirma că Eugen Pop dăduse dovadă de aceeași concepție umanitaristă, spirit de obiectivitate și de independență și în activitatea sa profesională, de magistrat, cât timp a funcționat la Timișoara ca prim-procuror la Curtea de Apel, consilier și președinte al Curții de Apel²³.

De altfel, exista o tradiție a comportării umane a poporului român, față de evrei încă din perioada interbelică, continuată și pe timpul războiului mondial și în perioada postbelică²⁴.

Făcând bilanțul activității organizației național-populare din Timiș-Torontal pe luna februarie a anului 1946, un raport al acesteia către C.C. al P.N.P. afirma că s-a discutat cu industriașii și funcționarii publici, au fost definitivate tratativele în problema președintelui organizației județene și s-a intensificat propaganda, prin presă și lansarea de afișe în județ, s-a început pregătirea congresului județean și a activităților pentru ieșirea în județ în vederea organizării național-populare a acestuia²⁵.

Pe planul organizării județene, în data de 1 martie 1946 a fost constituită Secția Financiară a partidului, al cărei președinte era colonelul Nicolae Gălășanu, iar vicepreședinți – Anton Hollender și Ernest Ascher²⁶.

În cadrul ședinței comitetului interimar al organizației național-populare Timiș-Torontal, dr. Sebastian Weiser a raportat că și celelalte partide și organizații politice din F.N.D., la fel și organizațiile evreiești, și-au dat asentimentul pentru a se reveni asupra propunerii de epurare a lui Eugen Pop, fost primar al municipiului Timișoara.

²² S.J.T.A.N., *fond Comitetul Județean T.-T. al P.N.P.*, d. 3/1946, f. 32.

²³ *Ibidem*, f. 33.

²⁴ Cristina Păiușan-Nuiică, Emigrarea evreilor din România. 1948–1978. *Arhivele Securității*, nr. 4, București, Editura Enciclopedică, (2008), 232.

²⁵ S.J.T.A.N., *fond Comitetul Județean T.-T. al P.N.P.*, d. 2/1946, f. 19.

²⁶ *Ibidem*, f. 20.

Dar, dacă în această chestiune organizația Timiș-Torontal a F.N.D.-ului a acționat unitar, nu acesta era cazul și în alte probleme. Una dintre aceste probleme a fost cine să ia cuvântul, în numele intelectualității timișorene, la împlinirea unui an de la instaurarea guvernului Petru Groza; reprezentantul P.N.Ț.-Anton Alexandrescu sau cel al P.N.P.-ului. Referitor la această problemă, avocatul Nicolae T. Ionescu a raportat comitetului interimar județean național-popular că în ultima ședință a organizației județene a F.N.D.-ului s-a discutat despre sărbătorirea zilei de 6 martie, cu care ocazie a fost întocmit programul sărbătorii. Aceasta în sensul că, dacă timpul va fi favorabil, sărbătoarea trebuia să aibă loc în Piața Unirii, iar în caz de ploaie, în sala Cinematografului „Capitol”. Întocmirea programului, luările de cuvânt fuseseră făcute în felul următor: în numele muncitorilor va vorbi un reprezentant al sindicatelor, deci nu al P.S.D. sau P.C.R., ca să nu se evidențieze că muncitorimea dispunea de două partide politice; în numele țăranilor – un reprezentant al Frontului Plugarilor, iar în numele intelectualilor – un reprezentant al P.N.Ț.-Anton Alexandrescu, ca să nu se arate că țăranimea era divizată în două partide. Nicolae T. Ionescu a precizat că s-a propus un reprezentant al P.N.P.-ului, care să ia cuvântul în numele intelectualilor, dar nerecunoscându-se poziția P.N.P.-ului, nu i s-a dat curs acestei propuneri, ca și cum acesta nu ar fi fost reprezentantul intelectualilor și a propus ca, într-o asemenea situație, să fie trimisă o adresă cu o zi înainte pentru comunicarea ordinei de zi, pentru ca P.N.P.-ul să-și expună punctul de vedere.

În fața acestei situații, un alt membru al Comitetului Interimar Timiș-Torontal al P.N.P.-ului, profesorul Vichente Ardelean, și-a exprimat părerea în cadrul ședinței comitetului că s-a făcut o greșală, propunând ca în viitor numai P.N.P.-ul să vorbească în numele intelectualilor, „singurul partid care are această calitate, pe care noi trebuie să o afirmăm cu hotărâre în orice împrejurare”²⁷.

O problemă care frământa organizația național-populară din județul Timiș-Torontal a fost aceea a administratorilor de supraveghere a diverselor obiective economice.

În aceeași ședință din 1 martie 1946, dr. Sebastian Weiser a declarat că nu este de acord cu hotărârea pe care Comitetul Județean Timiș-Torontal al P.N.P. o luase anterior, de a renunța la posturile de administratori de supraveghere, cu atât mai mult cu cât existau membri ai partidului care depuneau o activitate prodigioasă și nu mai

²⁷ *Ibidem*, d. 3/1946, f. 46.

aveau alte posibilități de venituri și chiar dacă nu se gândea la întregul lot de posturi care li s-ar fi cuvenit ca partid politic component al F.N.D.-ului, totuși s-ar fi putut face două-trei excepții²⁸.

Replica unui alt membru al comitetului la această problemă a fost că în primele ședințe ale forului județean, când acesta era încă foarte restrâns ca număr de membri, s-a luat hotărârea – în ședința Comitetului Economic al F.N.D.-ului – ca P.N.P.-ul să renunțe la posturile de administratori de supraveghere. Hotărârea a fost luată din mai multe motive de ordin moral, întrucât calitatea de administrator de supraveghere devenise foarte odioasă și imorală, datorită abuzurilor care au fost săvârșite de cei care ocupau funcția respectivă.

Discutând aceeași problemă, colonelul Teodor Dinculescu a propus ca și P.N.P.-ul să primească posturi de administratori de supraveghere și, dacă nu primesc, partidul să declanșeze lupta împotriva legii numirii acestora, „rămasă de pe timpul trecutelor regimuri politice”²⁹.

În același sens a vorbit și Jacques Hellmann, care a cerut ca P.N.P.-ul să aibă curajul să lupte împotriva acestor legi, cât și împotriva partidelor politice care se ocupau cu astfel de lucruri. El a propus ca, încă înainte de 15 martie 1946, să fie convocată o adunare publică cu toți comercianții, meseriașii și industriașii cărora să li se comunice atitudinea național-popularilor, adică aceea că ei sunt împotriva administratorilor de supraveghere.

La rândul său, William Mannheim, un alt membru al comitetului interimar al național-popularilor, s-a declarat împotriva cursului pe care a luat-o discuția care ar fi trebuit să preocupe partidul, afirmând că este lipsită de sens politic, și dă impresia că ar fi chiar împotriva guvernului, el propunând – în schimb – o activitate mai intensă în direcția democratizării țării. În replică, Nicolae Ionescu Papastelatu, și el lider județean al național-popularilor, a declarat că P.N.P.-ul nu s-a gândit niciodată să atace guvernul, ci, dimpotrivă, el este animat de cea mai bună colaborare, iar în ședințele național-popularilor se caută să se găsească cele mai bune soluții și propuneri pentru ce este mai bun în interesul țării și al poporului.

În cadrul aceleiași ședințe, subprefectul județului Timiș-Torontal, care era – și el – lider național-popular, a anunțat că duminică, 3 martie 1946, urma să aibă loc o conferință interministerială în legătură cu reforma agrară și a propus ca din organizația județeană a P.N.P. să fie trimis un observator. Ca observator a fost propus, de către

comitetul județean interimar, profesorul Vichente Ardelean³⁰.

Reforma agrară și urmările ei fusesse, după cum afirmă istoriografia contemporană, „principalul mijloc de presiune al comuniștilor asupra precedentelor guverne, fusesse tocmai înfăptuirea reformei agrare în orice condiții, adică într-o totală ilegalitate”³¹.

În continuarea ședinței organizației județene național-populare, unul dintre liderii acesteia, Anton Hollender, a declarat că în mai multe ședințe s-au făcut diverse propuneri și a întrebat Biroul organizației dacă aceste propuneri au fost soluționate pentru că nu fusesse anunțat nimic. Anton Hollender a solicitat, în continuare, ca în fiecare ședință să fie verificate propunerile care s-au făcut în ședințele anterioare și să se țină o evidență a acestor propuneri³².

În continuarea întrunirii, Jacques Hellmann a propus reorganizarea tuturor secțiilor încadrate în activitatea organizației județene național-populare.

Tot în sens organizatoric, Nicolae Ionescu Papastelatu a propus comitetului interimar formarea secțiilor: Secția presă și propagandă, Cercul de studiu economic și Secția financiară, trecându-se, apoi, la organizarea lor.

Același lider național-popular județean a propus comitetului interimar Timiș-Torontal cumpărarea următoarelor ziare: „Drapelul”, „Dreptatea nouă”, „Dreptatea” (manistă), „Libertatea”, „Universul”, „Jurnalul de dimineață”, „Națiunea”, „Argus”, „Scânteia”, „Banatul”, „Luptătorul bănățean” și „Făclia”³³.

O altă problemă care frământa organizația județeană național-populară din Timiș-Torontal era inexistența unui organ de presă al acesteia și, deci, imposibilitatea de a face o propagandă eficientă. Aceasta după ce organizația locală a Uniunii Patrioților, din care provenise P.N.P.-ul, dispusese de săptămânalul „Lupta patriotică”.

Astfel, în raportul organizației județene Timiș-Torontal al P.N.P.-ului, prezentat la 1 martie 1946, se arată că organizația Uniunea Patrioților din Banat, cu sediul la Timișoara, a avut, pentru propaganda necesară, revista ei proprie, săptămânalul „Lupta patriotică”, înființată în data de 4 decembrie 1944, de către dr. Valeriu Novacu și Ion Stoia-Udrea, conducătorii acestei organizații. Cu toate că revista

³⁰ *Ibidem*, f. 8.

³¹ Dorin-Liviu Bitfoi, *Petru Groza, ultimul burghez. O biografie*, București, Editura COMPANIA, (2004), 297.

³² S.J.T.A.N., *fond Comitetul Județean T.-T. al P.N.P.*, d. 3/1946, f. 47.

³³ *Ibidem*, f. 48.

²⁸ *Ibidem*, f. 47.

²⁹ *Ibidem*.

întâmpina greutăți pecuniare, comitetul financiar al organizației a reușit să o salveze, formându-se echipe care au adunat subvenții pentru ca revista să-și poată continua activitatea, iar după redresarea financiară, Comitetul Județean Timiș-Torontal al Uniunii Patrioților a hotărât transformarea revistei într-un cotidian. În consecință, la propunerea profesorului universitar doctor Ilie G. Murgulescu, care era președintele Regionalei Banat a Uniunii Patrioților, după discuții amănunțite, Comitetul Județean Timiș-Torontal al Uniunii Patrioților a acceptat punctul de vedere al lui Ilie G. Murgulescu ca noul cotidian al organizației să nu mai apară cu vechiul titlu, adică „Lupta patriotică” – organ oficial al U.P.-ului, ci deghizat sub denumirea „Banatul” – ca ziar independent și democrat.

Același Ilie G. Murgulescu a fost însărcinat să facă demersurile necesare, în numele U.P.-ului, pe lângă Ministerul Propagandei, Serviciul de Presă și Oficiul de distribuire a hârtiei. Urmarea a fost că, în data de 16 octombrie 1945, a apărut cotidianul „Banatul”, avându-l ca director pe Ilie Murgulescu, în locul revistei săptămânale „Lupta patriotică”. Dar Uniunea Patrioților, transformându-se în P.N.P., înaintea plecării delegațiilor comitetului județean la congresul pe țară, Ilie Murgulescu a convocat câțiva membri din conducerea comitetului județean Timiș-Torontal al Uniunii Patrioților, cărora le-a comunicat că, el fiind membru al P.C.R., nu aderă la noul partid și, în consecință, se retrage și de la direcția ziarului. Ca urmare, a fost constituită o societate anonimă care a preluat activele și pasivele ziarului. Dar, după congresul de constituire al P.N.P.-ului, la o ședință a comitetului județean al acestuia, a fost invitat și Ilie Murgulescu și „spre surprinderea generală a comitetului, dl. prof. dr. I. G. Murgulescu a anunțat că retrage mandatul încredințat d-lui dr. Karner, nerecunoscând dreptul de proprietate al Uniunii Patrioților, respectiv al P.N.P.-ului, prezentând o nouă listă de noi acționari din care făceau parte: 2 social-democrați, 6 comuniști, 4 neutri și 3 P.N.P.-iști”³⁴.

Dar, deși Comitetul Central al Partidului Național-Popular afirma că ziarul „Banatul” era al național-popularilor, Ilie G. Murgulescu refuza să recunoască dreptul de proprietate al P.N.P.-ului și nici nu recunoștea calitatea C.C.-ului de a hotărî în această chestiune. El susținea că ziarul aparținea național-popularilor, probabil pentru că aveau și ei trei acționari la ziar, le oferea numai spații limitate pentru diferite reportaje despre activitatea organizațiilor lor, fără să le permită dezvoltarea unor articole programatice și de doctrină a partidului.

³⁴ *Ibidem*, d. 2/1946, f. 23.

Organizația național-populară județeană Timiș-Torontal sublinia faptul că, deși conform hotărârii congresului pe țară al P.N.P.-ului, ca toate bunurile mobile și imobile ale fostei organizații a Uniunii Patrioților trec, de fapt și de drept, asupra P.N.P.-ului, el nu putea să renunțe la acest drept, cu atât mai mult cu cât aveau o imperioasă nevoie de un ziar zilnic al lor, de care să dispună numai ea.

Concluzia raportului era că „dl. prof. dr. I. G. Murgulescu, cu toate tratativele duse cu D-sa, s-a exprimat că nu cedează la acest ziar decât pe calea justiției”³⁵. Deci, Ilie G. Murgulescu, care a devenit, apoi, un mare savant și ministru al învățământului³⁶, al cărui nume îl poartă și astăzi un institut al Academiei Române, cu sediul la București și un premiu acordat de Secția de Științe Chimice a Academiei³⁷, s-a comportat ca un comunist tipic, luând de la „aliatul vremelnic” din 1946 organul său de presă și trecându-l în proprietatea proprie și, în ultimă instanță, a P.C.R.-ului.

În același timp, continua organizarea național-popularilor în teritoriu. Astfel, la adunarea acestora din Jimbolia, delegatul comitetului județean al partidului arăta că P.N.P.-ul se pronunța pentru introducerea ordinei în economie, pentru un plan general de organizare și dirijare a tuturor factorilor economici până când va veni bunăstarea care să dea aripi libere concurenței. El mai sublinia că se va pune ordine în finanțe prin simplificarea formalităților, prin așezarea impozitelor în mod drept și progresiv și prin stabilizarea monetară³⁸. Deci, stabilizarea monetară era gândită de către P.C.R. și sateliții săi încă de pe atunci.

Nicolae T. Ionescu mai afirma, la întrunirea național-populară de la Jimbolia, că P.N.P.-ul a introdus consultarea organizațiilor profesionale, astfel că meseriașii, comercianții, industriașii, funcționarii, plugarii, etc. își vor face, ei singuri, proiectele de legi. Liderul național-popular și-a terminat cuvântarea demagogică prin afirmația că P.N.P.-ul a prevăzut, în programul său, răspunderea alesului față de alegător³⁹.

Și în județul Caraș, organizarea național-popularilor era în plină desfășurare. Publicația timișoreană „Banatul” afirma că în acest județ P.N.P.-ul avea peste 5.000 de aderenți și, în mai puțin de o

³⁵ *Ibidem*, f. 24.

³⁶ Vezi Radu Păiușan, Aspecte ale istoriei științei și tehnicii din sud-vestul României în anii 1940–1960. *SIB*, XXXII–XXXIII, 2008–2009, Timișoara, (2009), 102–103.

³⁷ Vezi *Academica. Viața academică din România*, anul XX, nr. 11–12, noiembrie-decembrie 2009, 761.

³⁸ *Banatul*, anul II, nr. 47, 1 martie 1946, 2.

³⁹ *Ibidem*, 3.

lună, noul partid a reușit să înființeze organizații în 70 de comune.

Una din organizațiile național-populare, considerată a fi dintre cele mai puternice în acest județ, era cea din comuna Răcășdia, care nu a luat de mult ființă, apreciindu-se că din ea făceau parte toți fruntașii satului și gospodarii adevărați⁴⁰.

O adunare a mai avut loc și în Anina, localitate în județul Caraș, la care au luat cuvântul Pavel Miclea, vicepreședintele național-popularilor din așezarea cărășeană și Ion Calea, secretarul general al organizației județene național-populare. Se afirma că, după această întrunire, un număr foarte mare de intelectuali și funcționari, precum și comercianți, meseriași și plugari au cerut să fie înscrși în noul partid⁴¹.

În județul Caraș, de altfel, P.N.P.-ul acționa în colaborare cu celelalte partide din organizația F.N.D. județeană, în cadrul Consiliului Politic Județean. În consecință, la ședința din 3 martie a Consiliului Politic Județean au participat și doi reprezentanți ai național-popularilor cărășeni: Ion Calea și dr. Ion Țicu⁴².

Propaganda era una din metodele prin care puteau fi atrași membri în noul partid. Astfel, prin adresa C.C. al P.N.P. către organizația național-populară din județul Timiș-Torontal, aceasta a fost anunțată că Secția Documentară din cadrul Biroului de Presă și Documentare al forului suprem al partidului a comunicat că în Timișoara, care era reședința de județ, la depozitul ziarului „România liberă” va sosi material de propagandă care le va fi trimis de la București, iar delegații organizației județene erau rugați să treacă pe la depozitul respectiv și să ia materialele trimise⁴³.

O altă problemă care era în atenția Comitetului Județean T.-T. al P.N.P. era problema spațiului. În acest sens, în data de 5 martie 1946 Regionala C.F.R. Timișoara a trimis o adresă către organizația județeană național-populară. Prin această adresă se anunța că nu existau spații de lucru, datorită bombardării clădirilor Regionalei și se afirma că s-a găsit a fi potrivit imobilul din str. Moșilor, nr. 3, care era proprietatea inginerului Simion Ney.

⁴⁰ *Ibidem*, nr. 49, 3 martie 1946, 3.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Serviciul Județean Caraș-Severin al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.C.S.A.N.), *fond Prefectura județului Caraș*, d. 1/1946, f. 142–146 (toate documentele provenite din fondul *Prefecturii județului Caraș* ne-au fost puse la dispoziție de către lect. univ. dr. Eusebiu Narai, căruia îi aducem mulțumiri și pe această cale).

⁴³ S.J.T.A.N., *fond Comitetul Județean T.-T. al P.N.P.*, d. 6/1946, f. 5.

Dar, deși au înaintat o solicitare în acest sens Biroului de Rechiziții, acesta i-a informat că imobilul respectiv a fost repartizat național-popularilor, deși aceștia aveau un local pe str. Vasile Alecsandri, nr. 7, care le-ar fi suficient pentru moment, având în vedere că erau o organizație politică nou-înființată și în plină organizare și dezvoltare. În concluzie, Regionala C.F.R. Timișoara solicita organizației județene național-populare să renunțe la imobil și, dacă nu poate accepta în întregime, să cedeze – măcar parțial, adică etajele I și II –, partenerul rămânând al P.N.P.-ului⁴⁴.

Coloniștii aduși în Banat din diverse zone ale teritoriilor luate României de către revizioniști pe timpul războiului și după, constituiau – și ei – o problemă pentru satele bănățene. Și în această problemă au fost implicate organizațiile rurale național-populare din județul Timiș-Torontal.

Acest lucru reiese și din raportul din 5 martie 1946 al colonelului Atanasie Crăciunescu, adresat comitetului interimar Timiș-Torontal al P.N.P. Colonelul Crăciunescu a vizitat plasa Periam, în calitatea sa de conducător național-popular al zonei și a subliniat că a reușit să constituie o organizație de 30 de membri, care și-au ales și un comitet, în frunte cu dr. Ioan Demian, notar public în Periam și preotul Posa, ca președinte al Secției Culturale.

Referindu-se, în raportul său, la problema coloniștilor, el afirma că, în afară de cele 60 de familii de români din Timoc⁴⁵, care erau apreciate ca elemente muncitoare, capabile și foarte dârze, restul coloniștilor erau caracterizați ca oameni veniți din toate regiunile țării, inclusiv din Cadrilater, adică – în principal – aromâni, care, foarte probabil nu s-au ocupat niciodată cu agricultura sau, cel puțin, cu agricultura rațională sau modernă care, se pare, că au venit mai mult după căpătuială și care, neavând niciun îndemn la muncă, nu fac nimic altceva decât își pierd vremea criticând, cerând cât mai multe drepturi, îndemnând și pe alții la trândăvie și la obstrucție. În continuare, neuitând, totuși, că respectivii coloniști erau tot români ca și el, care reprezenta un partid ce avea – în titulatură – și atributul de „național”, afirma că era convins, însă, că fondul sufletesc al acestor oameni nu era rău și dacă intelectualii locali s-ar fi ocupat, cât de cât, de educarea lor civică și plugărească în această regiune locuită de germani, nu

⁴⁴ *Ibidem*, f. 52.

⁴⁵ Pentru istoricul și situația acestora vezi și Radu Păiușan, Ionel Cionchin, *O istorie a românilor din nord-estul Serbiei*, ediție revăzută și revizuită, Timișoara, Editura Eurostampa, (2005).

am fi ajuns astăzi ca acești coloniști să constituie un obiect de critică și de batjocură pentru neamul românesc. Raportorul mai afirma că poate și lipsa unei Case de Sfat, cum o numea el, sau Culturale a contribuit la faptul că acești coloniști să fie atât de dezamăgiți și inactivi pe țarină, adică în agricultură⁴⁶.

În concluzie, și în această perioadă a continuat procesul de extindere a organizațiilor bănățene ale Partidului Național-Popular. Aceasta s-a făcut cu toate că așa-ziii aliați ai P.N.P.-ului din Frontul Național-Democrat, mai ales P.C.R.-ul, căutau să-i saboteze în toate modurile, pentru ca partidul să nu devină un satelit prea puternic și cu influență prea mare, mai ales în satele bănățene.

În același timp, P.N.P.-ul din această zonă a luat apărarea atât celor propuși spre epurare din diverse posturi, cât și a năpăstuiților sorții, obligați să se refugieze din unele regiuni ale statului român în județele bănățene.

**BREF HISTORIQUE DE L'ACTIVITÉ DU PARTI
NATIONAL-POPULAIRE BANATIEN PENDANT
L'ANNÉE 1946**
(Résumé)

Fondé récemment au niveau national, le Parti National-Populaire a commencé une intense activité organisatorique locale. Le parti a constitué des organisations dans les départements banatiens, aussi, plusieurs de ses membres en étant des intellectuels qui „embrassaient” les idées considérées comme généreuses des national-populaires.

En général, la population du Banat ne connaissait pas le vrai rôle du nouveau parti, celui du satellite du Parti Communiste Roumain, mais les-uns des banatiens, surtout les intellectuels, avaient des soupçons sur cette chose.

La méfiance des banatiens envers les organisations national-populaires de cette région a été déterminée par la manière dans lequel des hauts représentants du Parti Communiste local se comportaient avec les membres du nouveau parti, avec la fortune et les moyens de propagande de celui-ci. Par exemple, le cas du journal „Le Banat”, qui appartenait – du point de vue légal – au Parti National-Populaire, mais qui a été prélevé – illicitement – par le Parti Communiste Roumain, représenté par Ilie G. Murgulescu, prochain académicien et ministre communiste.

⁴⁶ S.J.T.A.N., *fond Comitetul Județean T.-T. al P.N.P.*, d. 6/1946, f. 46.